

6. Еліот 1996: Еліот Т.С. Музика поезії // Антологія світової літературно-критичної думки. — Львів: Літопис, 1996. — С. 73-82.
7. Ортега-і-Гассет 1992: Ортега-і-Гассет Х. Дегуманізація мистецтва // Всесвіт. — 1992. — № 3-4. — С. 144-146.
8. Павличко 1990: Павличко С.Д. Поезія Томаса Стерна Еліота // Еліот Т.С. Вибране. — К.: «Дніпро», 1990. — С. 3-25.

This article deals with the question of correlation and interaction of literary-criticism heritage of T.S. Eliot and his poetic discourse. The special attention is given to his «impersonal» art theory and its implementation in his writings.

Key words: T.S. Eliot's, discourse, impersonal poetry, allusion, irony, metaphor, and modernism.

Отримано 27.10.2007 р.

УДК 821.161.2'05/06

М. О. Лецькін

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СОНЯЧНИЙ ПОЕТ БОГДАН-ІГОР АНТОНІЧ (ПИСЬМЕННИКИ НА ЖИТТЄВОМУ ШЛЯХУ ІВАНА ОГІЄНКА)

Стаття висвітлює взаємини Івана Огієнка (професора-філолога, видавця, богослова) у тридцять роки ХХ століття з його молодшим сучасником — талановитим західноукраїнським поетом Богданом-Ігорем Антоничем, перекук їхніх творчо-ідеологічних поглядів.

Ключові слова і словосполучення: поет, поезія, журнал, сонце, природа, гімн життю, християнський світогляд.

Окремі відомості про контакти І.І.Огієнка з письменниками (переважно українськими) розпорошені по сторінках праць відомих огієнкознавців (М.Тимошика, В.Ляхоцького, Є.Сохацької, З.Тіменика, О.Опанасюка та ін.). Вважаємо за доцільне з'єднати такі дані й розглядаємо запропоновану читачеві статтю як одну зі спроб у цьому напрямку.

... Тридцять роки ХХ століття виявилися нелегкими на життєвій стежі українського професора-філолога та богослова, в нещодавньому минулому міністра УНР (а в майбутньому православного митрополита Іларіона) Івана Огієнка. Він знаходився в еміграції на території Польщі — країни, яка, з одного боку, надала прихисток багатьом українським політикам і науковцям (як борцям проти спільного з поляками ворога — радянсько-більшовицької Росії), з іншого боку, чинила всілякі утиски цим українцям (наслідок чималих історичних польсько-українських колізій).

Іван Іванович Огієнко був прийнятий на викладацьку посаду до Варшавського університету — професором богословського факультету, але професором лише контрактним, тобто таким, який висів на волонтерстві й постійно знаходився під загрозою безробіття через закінчення

або припинення контракту. Так воно і трапилося восени 1932 року, коли його усунули з професорства — спочатку без будь-яких пояснень, а згодом з формулюванням, яке сам І.Огієнко переказав як «український націоналізм» і «спротив полонізації православних богословів». А треба ж було лікувати хворих дочку та дружину (1937 року Домініка Данилівна померла), підтримувати матеріально синів-студентів.

Але й у цих скрутних умовах великий просвітитель українського народу шукав можливості давати співвітчизникам (і тим, що опинилися на чужині, і тим, що були окуповані на власних теренах російськими шовіністами) знання про глибини рідної культури, історії, мови та православ'я. Засобом поширення цих знань він зробив журнали «Рідна мова» та «Наша культура», які І.Огієнко став видавати й редагувати і в яких він значною мірою був і автором. Як давалася йому ця видавнича діяльність, свідчить лист самого І.Огієнка до одноподумця: ««Рідна мова» принесла мені багато праці, стільки ж клопоту й жодного заробітку».

Та найбільшого болю завдавали І.Огієнкові деякі українські діячі та організації в Польщі. Як це нерідко буває в емігрантському середовищі, люди, яким на чужині варто було б єднатися заради спільної справи, не можуть чи не бажають цього єднання, а більше ревно стежать за тим, чи не «обійшов» їх хто на ниві любові до України. Зокрема, особливо прикрою була для І.Огієнка ворожа позиція щодо нього та його культурно-духовної діяльності з боку львівських часописів «Назустріч» і «Діло» — інколи з прямими інсинуаціями [1, с.38-41,183].

І от у цій важкій ситуації слово підтримки та співчуття Іван Іванович одержує від одного із співробітників редакцій згаданих видань Богдана-Ігоря Антонича. У листі до І.Огієнка він намагався втішити адресата: «... *Що інше «Назустріч» як журнал, а що інше особи деяких редакторів... Цебто становище «Назустрічі» не таке «вороже», скоріше неутральне... Склад «Назустрічі» не становить чогось одного, не має своєї «лінії». Кожний з її редакторів (О.Боднаревич, М.Рудницький, В.Сімович)... являє собою щось інше»* [1, с.40].

На жаль, ця втіха виявилася доволі ілюзорною. М.Рудницький не лише як редактор часопису «Назустріч», а й як редактор газети «Діло» та член Наукового товариства імені Т.Шевченка у Львові вороже ставився до І.Огієнка [1, с.181, 183; 2, с.280]. Звісно, Огієнкові журнали намагалися давати гідну відповідь на ці напади й показувати справжній рівень необ'єктивного опонента: «...*читачі «Нашої Культури» з цікавістю прочитали у грудневому числі (за 1935 р.) передрукований матеріал К.Чеховича (із «Мети», ч.44 за 1935 р.) щодо «суб'єктивних переконань» проф. М.Рудницького стосовно «нав'язання контактів з громадянством» через виголошення низькопробних лекцій або попросту невідготовлених викладів, виголошених із кафедри НТШ»* [1, с.184]. Можливо, йдеться тут про лекцію, присвячену 45 українським письменникам, з якою М.Рудницький виступив наприкінці 1935 року в Станіславі [2, с.101]. Та й В.Сімович у справах українознавства показав себе не з найкращого боку: коли Улас Самчук при-

голомшив світ своїм правдивим твором «Марія» про голодомор 1932-1933 років у підрадянській Україні, В.Сімович 1935 року, побіжно назвавши перші 60 сторінок утіхою для читача, решту охарактеризував як сухий перелік подій та фактів; на його думку, «композиція, архітектоніка — це найслабше місце Самчука», а хроніка подана «справді наспіх» [2, с.257].

Так, вітха виявилася ілюзорною, але вона була дорогою для І.Огієнка з двох причин: по-перше, вона виходила із самого центру ворогуючого табору, а по-друге, автором співчутливого листа виявився молодий (1909 року народження) і дуже талановитий західноукраїнський поет, творчістю якого І.Огієнко перед цим зацікавився, як зазвичай, з притаманної йому лінгвістичної точки зору, опублікувавши в одному із номерів «Рідної мови» за 1935 рік семисторінкову розвідку «Мова Богдана-Ігоря Антонича» [1, с.201]. Б.-І.Антонич взагалі досить часто публікував свої поезії в українській (не радянській) періодиці, в тому числі й у огієнківському журналі «Рідна мова», тому І.Огієнко мав усі підстави просити поета, як постійного автора часопису, залучати до співробітництва у цьому виданні нових авторів [1, с.167].

Подальше захоплення яскравим мистецтвом самобутнього лемківського поета з європейським творчим обличчям призвело до того, що трохи згодом, у 1936 році, І.Огієнко зробив те, на що йшов дуже рідко: він у іншому своєму журналі «Наша культура» публікує статтю обсягом у 8 сторінок із загальною філологічною (літературознавчо-стилістичною) характеристикою поетичного доробку свого молодого (на 27 років молодшого за себе) симпатика під промовистою назвою «Соняшний поет Богдан-Ігор Антонич».

Що ж дало І.Огієнкові підставу саме так кваліфікувати Богдана-Ігоря? Знайомство з поезіями Антонича показує, що він дійсно нерідко, з дивною постійністю й навіть пристрасною звертається до образу життєдайного, а інколи і спонеляючого сонця: «Запрягши сонце до теліги, назустріч віду весні» («Назустріч», 1934); «Іде розсміяний і босий хлопчина з сонцем на плечах» («На шляху», 1934); «Я, сонцеві життя продавши...» («Автопортрет», 1934); «Стіл ясеневий, на столі слов'янський дзбан, у дзбані сонце» («Зелена Євангелія», 1934); «Ходить сонце у крисані...» («Коляда», 1934); «Корови моляться до сонця, що полум'яним сходить маком» («Село», 1934); «...де небо сонцем привалило до села...» («Вишні», 1935); «Залле мене потоп, розчавить білим сонцем...» («Пісня про незнищенність матерії», 1936); «І стеляться до ніг дими — покірні птахи, а сонце, мов павук, на мурів скіснім луку антен червоне павутиння розіп'явши, мов мертві мухи, ловить і вбиває звуки» («Ротації», 1936). Той же образ — і в поезіях помертвого видання: «Розкрию таємницю: червоне сонце продають на ярмарку в Горлищах» («Ярмарок», 1938); «Воли рогами сонце колють, аж з нього кров тече багряна» («Захід», 1938) [3, с.695-698; 4, с.260-263].

У зв'язку з зазначеним варто звернути увагу на те, що сонце було одним із улюблених образів творчості самого Івана Огієнка — і теолога, і поета: «Бо з молитвою розум ясніє, і тепліше на серці стає.

— Немов сонце те світить і гріє у відкритеє серце твоє»; «Нехай віра твоя, як те сонце, і світить, і гріє!»; «Без сонця все живе гине. Так гине людство без любови»; «Церква для людини — животворяще сонце»; «Хліб в українців завжди мав соняшну, круглу форму»; «Поклоняймося тільки сонцю правди!»; «Коли сонце світить, ми часом не помічаємо його [5, с.24, 27, 31, 40, 53, 71].

Розглянувши спільну «сонячність» І.Огієнка та Б.-І.Антонича, варто пошукати й інші точки творчого дотику обох інтелектуальних українських особистостей. Цю розвідку доцільно робити на тлі біографії молодого поета, автора трьох прижиттєвих збірок віршів («Привітання життя» 1931 року, «Три перстені» 1934 року, «Книга Лева» 1936 року) і двох посмертно виданих («Зелена Євангелія» та «Ротації» 1938 року), який за 7 — 8 років активного творчого життя досяг високого рівня майстерності.

На цьому тлі з'ясується, що Антонич у своїх поезіях розглядав усе живе як один ланцюг природи, в якому людина — брат тварині чи рослині, навіть мінералові [7, с.761]: «Антонич був хрущем і жив колись на вишнях...»; «Зашуміла трава і принишкла, простелившись нам юним під ноги»; «Наша молодість, наче природа, колосистим ще літом доспіє»; «Струнка тополя тонша й тонша, мов дерево ставало б птахом»; «Росте хлоп'я, мов кущ малини...»; «Послухай: б'є весільний бубон і клени клоняться, мов пави»; «Ростуть дівчата, наче трави...»; «...лежу, мов мудрий ліс, під папороті квітом і стигну, і холону, й твердну в білий камінь»; «...і вугіль з наших тіл цвістиме чорним квіттям...». Ці поетичні розмірковування певним чином близькі до розуміння природи, її проявів у І.Огієнка, який пізніше, 1957 року, опублікував цикл віршів «Природа і Бог»: «І Біблія — це вся природа. Природа ж — Біблія мала»; «І як прекрасна природа своїм світом, так прекрасна Біблія своєю найвищою небесною поезією!»; «Хто не любить скотини, той і людини любити не буде»; «Живого життя зачавити не можна: росте ж бо берізка й на скелі!»; «Природа — це книга про Бога. Приходь, розкривай і читай» [5, с.22, 23, 33, 72].

Обожнення природи органічно переливається в поезіях Б.-І.Антонича у справжній радісний гімн життю, в оспівування (при всій тузі за недосяжним і нездійсненим) юності та краси: «Дочасності красо незглибна, невже ж тобою не п'яніти?»; «Ти поклоняйся лиш землі, землі стобарвній, наче сон цей!»; «Бо в дорогах звабливая врода (о зелень! о юність! о мріє!»); «Окриленим, хрещатим снігом співають в квітні юні дні»; «Мій брат — кравець хлоп'ячих мрій — зішив з землею небо». Ця життєрадісна позиція перегукується з Огієнковою: «Світ — твір Божий, тому що він світлий і радісний»; «Христос зійшов з Неба на землю, а землю наблизив до Неба»; «Християнство — віра радісна»; «У тому й краса веселіт, що народи зберігають свою окремішність, як на пишній луці кожна квітка окремих колір і запах» [5, с.21, 24, 54]. Пізніше, 1954 року, митрополит Іларіон опублікує свою богословську студію під значущою назвою «Обожнення Людини — ціль людського життя [5, с.70].

Б.-І.Антонич як першоджерело своєї поетичної творчості бачив Тараса Шевченка, тим самим об'єднуючи в нерозривний мистецько-духовний простір захід і схід України (поезія «Вишні» — ремінісценція до Тарасового «Садка вишневого коло хати»):

*Антонич був хрущем і жив колись на вишнях,
на вишнях тих, що їх остигував Шевченко...
цвітуть натхненно вишні кучеряво й п'яно,
як за Шевченка, знову поять пісню хмелем.*

Шевченківська тема була дуже близькою і для І.Огієнка, який пізніше, у 1961 році, коли відзначатимуться соті роковини смерті Кобзаря, стане автором праць «Шевченко як творець української літературної мови. Релігійний стиль Шевченкової мови», «Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови», «Чергові завдання шевченкознавства»: ««Чути Бога в Небесах» — оце перше, що — за Шевченком — потрібне для кожного поета»; «Ми створили культ Шевченка, але не створили культу його мови»; «Шевченко перестав бути поетом одної доби, — він наш повсякчасний провідник!»; ««Кобзар» — це найкраща, найповніша граматики всукраїнської літературної мови»; «Усі помолімося за Тараса Шевченка...» [5, с.21,34,45,58,78].

Окремої розмови потребує звернення Антонича до християнської проблематики, засадничої для видатного українського православного ієрарха Івана Огієнка — митрополита Іларіона. Богдан-Ігор, син сільського лемківського священика, цілком органічно (хоча й не зразу) вплив у мистецьке полотно своїх поезій християнські мотиви та ремінісценції, народну інтерпретацію різних аспектів Христової віри. Про це свідчать хоча б назви таких його віршів, як «Різдво» (1934 р.), «Коляда» (1934 р.), «Апокаліпсис» (1936 р.), збірки «Зелена Євангелія». Наведемо й відповідні рядки окремих поезій: «Моя країно зоряна, біблійна й пишна, квітчаста батьківцино вишні й соловейка!»; «Дубова скриня, в скрині пісня і сокира. Сокирою хвалив щодня твій батько Бога. Твій дід теж тесля був. Стоять церкви чотири, що ними завершив своє життя убоге»; «Лопочуть зорі на тополях, і люди хрестяться з тривоги». У цьому плані здається символічним, що вже в незалежній Україні під однією палітуркою опинилися духовні поезії Івана Огієнка «На чужині в Єгипті», «Хрест і Воскресіння», «Осанна!», «Нова наука», «Богоборці», «Наші до Бога вимоги», «Оселя Духа Святого», «Біблія», «Перше місце», «Обоження», «Найбільша перемога», «Молитва» та Богдана-Ігоря Антонича «Молитва», «Хвилина з Богом», «Визнаю» [8, с.22,29,34,121-122, 128-130]. Водночас поет у найперших своїх творах інколи декларативно заявляв про те, що в ньому живе й поганин-язичник: «Я — закоханий в життя поганин»; «...захоплений поганин завжди, поет весняного похмілля». Але це було саме наприпочатку його творчого шляху, пізніше він сам визнавав: «І знов минула юність кличе, як давні кличуть забобони» [3, с.697]; «А сьогодні я спілий, мов літом, покинув молодечі штукарства та герці, погодився із Богом та світом і знайшов досконалу гармонію в серці» [8, с.122].

...Коли 1937 року 28-річний поет після важкої хвороби закінчив свою земну путь, І.Огієнко відгукнувся на цю сумну подію некрологом «Богдан-Ігор Антонич» у «Нашій культурі».

Усе зазначене свідчить про те, що Б.-І.Антонич виявився яскравою творчою постаттю на життєвому шляху Івана Огієнка, близькою професорові-богословові за багатьма аспектами своєї поетичної праці.

Список використаних джерел:

1. Тіменик З. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон): життєписно-бібліографічний нарис. – Львів, 1997. – 228 с.
2. Качкан В. Хай святиться ім'я твоє: українознавство та пресологія. – Книга третя. – Львів, 1998. – 368 с.
3. Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – Книга друга. – К., 1994. – 720 с.
4. Борзенко О.І., Сподарець М.П. Українська література: хрестоматія, 11 клас. – Харків, 2004. – 752 с.
5. Огієнкові афоризми і сентенції. – Львів, 1996. – 96 с.
6. Енциклопедія українознавства для школярів і студентів. – Донецьк, 2001. – 196 с.
7. Новий довідник: українська мова, українська література. – К., 2006. – 864 с.
8. Українська духовна поезія ХУІІ-ХХ ст. – К., 1996. – 160 с.

The article is elucidating relations of Ivan Ogienko (professor-philolog, editor, theolog) for thirtieth years of XX century with his younger contemporary – talented west-Ukrainian poet Bogdan-Igor Antonych, roll-call of their creative, ideological views.

Key words and word-combinations: poet, poetry, magazine, sun, nature, hymn to life, Christian outlook.

Отримано: 20.02.2008 р.

УДК 001(477)(092)(0.44)

Б. А. Виханський

Краєзнавець, с. Дубляни на Самбірщині

СВІТ ВЗАЄМИН ІВАНА ОГІЄНКА І АНДРІЯ ЧАЙКОВСЬКОГО (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЛИСТУВАННЯ)

У статті проаналізовано листування І.Огієнка з А.Чайковським, визначено його основні проблеми.

Ключові слова та словосполучення: українська державність, москвофільство, міжнаціональні стосунки, великі Українці.

Є люди, очі яких сяють на високосях їх душ, немов зорі в темному небі. Що саме до таких особистостей належить Іван Огієнко, не казатиму й слова, бо кожний, хто хоч ледь доторкнувся до цієї світлої постаті, відразу й до останку був упокорений її маєстатом, а в його душі довіку жеврітиме палахкотітиме неопалимою купиною благодат-